

32
182

LEGEM
MORALITATIS
ACTIONVM HVMANARVM SPECVLVM
EVICTVRVS

AD
SOLEMNIA
GYMNASII ELBINGENSIS
AESTIVA

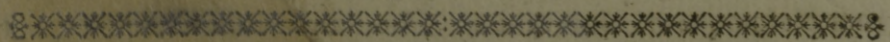
D. VIII. SEPTEMBRIS A. C. MDCCLXIII
MORE HORISQVE CONSVETIS
CELEBRANDA

MAGNIFICOS ET AMPLISSIMOS
VRBIS
PROCERES

COETEROSQVE
MVSARVM PATRONOS AC FAVTORES
OMNI QVO DECET OBSERVANTIAE CVLTV

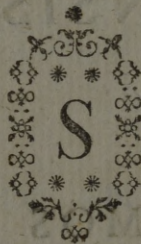
OFFICIOSE INVITAT
IOANNES LANGIVS

ATH. RECT. P. P. ET BIBL.

ELBINGAE
TYPIS IOANNIS GOTTLIEB NOHRMANNI.

Dubl. do. 571

Solemne nobis legum scholasticarum repetitionem indicaturis, nec a temporis praesentis ratione, nec ab actus anniversarii festiuitate alienum esse videtur, legem, certissimum ac evidentissimum moralitatis actionum humanarum speculum paucis ob oculos ponere. Vt vero in limine statim tabulae nostrae lectoris erudiatur animus, sciendum est, eam nobis actionum venire conditionem, quae solis competit mortalibus, rationis usu gaudentibus, & quae non actus modo proprie sic dictos, sed verba quoque, gestus, mentisque cogitationes involvit. Quid enim cogitationes? Quid verba, mentis interpretes? Quid gestus externi aliud sunt quam effectus, actu ipso ab anima nostra prolati? Porro sciendum est, nos non de naturalibus ac necessariis, quae a corporis structura, ejusdemque partium conjunctione dependent, & absquullo mentis regimine per se ac sponte peraguntur, loqui actionibus, sed eas, de quibus nobis sermo est, liberas esse, & officiorum plerumque nomine venire. Hae etenim moralitatis naturam induere

183
induere, & ad legem, divinam imprimis, relatae, bonae vel malae, turpes vel honestae, iustae vel iniustae vocari & declarari solent.

Constat inter omnes, duplicem Philosophorum aetatis nostrae de actionum humanarum, earundemque liberarum moralitate esse sententiam: quippe alii, eam a lege solummodo dependere statuunt, alii autem eandem unicuique rei jamjam a natura ita tributam esse contendunt, ut quae bona, licet si eam nulla commendet lex, semper bona, & quae mala, quamvis illam nullum prohibeat mandatum, semper mala sit. Nobis vero non animus est inquirendi, utrum lex, an ipsa rei natura moralitatis constituat principium, a quo actionum humanarum vel bonitas vel vitiositas derivanda sit: sed is scopus, ea mentis nostrae ratio est, ut demonstratum eamus, hominibus in errore vel ignorantia versantibus, & ad omne perversitatis iudicium proclivibus, legem adinstar speculi esse, ex quo quid faciendum quidve omittendum, quid turpe aut honestum, quidque bonum aut malum sit, facile apparet. Sicuti enim speculum non ipsam format imaginem, sed perceptam saltem repraesentat & oculis commendat, nihilque ei vel pulchritudinis aufert, vel deformitatis addit: ita legis quoque, praesertim divinae ea est natura, eaque indoles, ut quid bonum, quidque malum sit, non efficiat, nec actionum moralitatem constituat, sed eam saltem indicet cum expresso legislatoris mandato, quod in patrandis bonis aequae ac in fugiendis malis omnem adhibere iubet diligentiam.

Id quod ipsa indicat legis definitio, cujus apud omnes, eodemque probatissimos auctores genus est, ut sit decretum, regula &

& cynosura, seu speculum agendorum & omittendorum. Non enim legislator, quae per naturam suam vitiositatis macula carent, nunc primum observanda & facienda praecipit, sed in lege lucem tantummodo accendit uberiores, ad quam tanquam ad lapidem lydium dirigenda & examinanda sunt omnium cogitata, dicta, facta.

Adhaec multos inter Cel. Puffendorfius fusius exposuit, a lege strictè ita accepta differre utique consilium. Sicuti enim illa non nisi ab Imperante & ad clavum Reipublicae sedente, hoc vero a quovis privato, prudentia praedito, provenire potest: ita illa perfectam secum fert obligationem, qua hoc desinitur. Quodsi itaque lex quaedam ad haec facienda, illave omittenda a Superiore datur, ea simul ratione speculum praefertur, ex quo patet, non amplius a nostra dependere voluntate aut arbitrio, utrum praescriptis ac mandatis obtemperare velimus, nec ne. Lex enim jubet, quod consilium suadet, & imperio alicujus subjectus illius quoque mandata exequatur, necesse est. Inde cernitur, quid de illis statuendum sit, qui in dijudicandis mortalium factis dictisque ingenio in se utuntur leniori, in alios contra acriori. Hi enim vitium, in actionibus alterius conspicuum, utique puniendum statuunt; quod vero, si ab ipsismet patratum fuerit, vel multis excusant modis, vel flocci nihilique habent, ni forte eodem gloriantur in se, cum idem illud in aliis reprehendant. At actum moralitas dum non varia & duplex, sed una saltem cauet, que est, sequitur, ut, quod vituperatione ac poena dignum reprehenditur in uno, illud in alio excusari non possit, multo minus defendi. Moralitas quippe actionum non a perverso alicujus judicio dependet, sed a lege, obligante omnes, ci subjectos, a lege, inquam, moralitatis speculo.

Sed

Sed aliae adhuc dantur rationes, ex quibus, quod lex moralitatis sit speculum, evinci potest. Omnibus omnino constat, legibus praepositam esse laudem vel vituperium, praemium vel poenam. Quamvis vero ratio dicat sana, maleficum quemvis, vitio patrato, puniri posse, debere etiam: attamen ex legis consideratione tanquam ex speculo demum patet, non cuivis datam esse puniendi potestatem; sed eam convenire tantummodo Principi ceu legislatori, aut illis, qui praesunt cum imperio, quibusque a Superiore vindicandi permessa est facultas.

Sicuti ergo poenarum irrogatio ad eum solummodo pertinet, penes quem publica potestas & legum est custodia: ita ex eodem quoque cognoscuntur speculo & poenarum quantitas & qualitas. Ex ratione quidem & lege naturae manifestum est, poenam, delicto aequalem, a reo expetendam esse: genus tamen & quantitatem poenae rite definiri posse, plerique negant, qui moralia naturae arcana perscrutati sunt, nisi lex a Superiore data, & cum poena tum praemio additis munita, tanquam speculum vocetur in subsidium. Haec enim dicit, illum, qui alterius sanguinem effuderit, non verbis, nec verberibus, sed ipsa sanguinis profusione puniendum esse. Haec statuit, quae ob furtum, ob adulterium, aliaque ob facinora commissa reo poena sit irroganda.

Nec evidentissima Sacrae Scripturae testimonia huc spectantia, sicco praetereunda esse pede, arbitror. Quid enim verba gentium Apostoli: per legem demum peccatorum venit agnitio, aliud indicant, quam quod lex partibus fungatur speculi, moralitatem actionum indicantis? Id vero quod in majorem adhuc ponunt lucem sequentia, quae idem Vir divinitus inspiratus addit, dum:

peccatum, inquit, non nossem, nisi per legem. Nam cupiditatem nescirem, nisi diceret lex: ne concupiscito.

Sicuti hinc sua cuique actioni constaret moralitas, lege etiam deficiente; & illud, quod omnes bonitatis numeros obit, nullum praeceptum tanquam malum prohibere, nihilque, quod per se vitandum & turpe est, ideo bonum fieri potest, quia per legem injungitur & observandum commendatur: ita lex tantummodo in eligendo bono ac fugiendo malo in tramitem rectitudinis ducit, & ignorantes ad instar oraculi divini docet, instruit, convincit. Imo dum lex specialem quoque addit obligationem, transgressoribus non naturales tantum, sed positivas etiam comminantes poenas, moralitatemque actionum hac ratione ab omni vindicantem dubio & exceptione: facile inde apparet, majorem ac certiore vitam peragendam illa accendi lucem.

Nonnullos quidem audire videor, affirmantes, homines etiam absque lege, moralitatis speculo, virtuti saepius deditos, pulcherrima quaevis, omnique laude digna fecisse. Provocant hinc, partim ad gentiles, verum DEVM ejusque legem ignorantes, partim ad ipsos atheos, existentiam Entis Aeterni negantes, affirmaturi, hos aequae ac illos, omni destitutos lege, strenuos tamen moralitatis, in actionibus suis adhibitae, existisse custodes. Paganis enim, contendunt, in virtutibus exercendis majorem saepius diligentiam, majusque studium fuisse, quam veri DEI cultoribus, ita quidem, ut Aristidis justitia, Solonis prudentia, & aliae aliorum ethnicorum virtutes summis ad coelum usque evehantur laudibus. Imo, atheis virtutum quoque exercitium curae esse, dicunt, non quidem ex praescripto legis divinae, quam negant, sed

sed perspecta saltem interna virtutum conditione. Verum enim vero, quod ad bonas paganorum attinet actiones, illas virtutum minime induere naturam, earumque nomen non mereri, jam Patres statuerunt ecclesiastici, easdem splendida potius vociferantes vitia. Nullus enim ethnicis teste experientia actionum bonarum est concertus, harmonia nulla. Qui enim ex illis in iustitia forensi exercenda sollicitus forsitan anxiusque fuit, ipsius saepe gloriam, in publico acquisitam, infamia destruxit domestica, ipsaque Solonis prudentia, qua inter Athenienses mirum quantum enouit, nonnunquam obfusata fuit. Quicquid hinc potius, quam virtus & actio bona dicendum est, quod vitiorum laeditur confinio. Et quis quaeso, atheos actiones, vel civiliter bonas, ex moralitatis internae cognitione instituere, affirmaret? Siquidem hi in exercendis actionibus non sanae rationis, sed utilitatis filo ducti, bona malis praeponunt, non quia bonum per se bonum, malum vero per se malum est, sed quia bonitatem rei multum commodi ac emolumenti, turpitudinem vero & vitiositatem detrimenti ac damni sequitur multum.

Cum itaque ea hominis sibi relictis sit conditio, ut Paulo affirmante ne quicquam boni operetur: patet exinde, ipsam humanam imbecillitatem legum arguere necessitatem, & haud ultimum alia inter Numinis Altissimi, quibus mortales quam clementissime manifestavit, beneficium esse legem, utut moralitatis actionum nostrarum speculum.

Gratulandum itaque est Musis Elbingensibus, quod & ipsis non modo paternae consent leges, a NVTRITORIBVS AMPLISSIMIS consilio quasi divino concessae, sed quod illae quoque in
 majore

maio^{rem} Civium scholasticorum usum in anniversaria earum repetitione publice ac sole^{mni} ritu iterum sint praelegendae. Quae festi^{vit}as quo crastina DEO sic volente luce splendidior & acceptior instituat^{ur}: in arenam declamatoriam introducet PRAECLARISSIMVS DOCTISSIMVSQUE DN. IOANNES DANIEL HOFFMANN, ATHEN. CONR. & P. P. MERITISSIMVS, AMICVS NOSTER MVLTIS NOMINIBVS HONORANDVS, nonnullos Gymnasii patrii *tyrones, spectaculum naturae in agro Elbingensi ad excitandam pietatem* proposituros.

Cui iuventutis scholasticae iustrandae & legum praelegendarum solemnitati ut ILLVSTRIS, MAGNIFICI, GENEROSI, AMPLISSIMI, CONSVLTISSIMIque DNN. BVRGGRABIVS REGIVS, PRAESES, PRAECONSVLES, CONSVLES, PATRIAE PATRES, MAECENATES AC EVERGETAE AETATEM VSQVE DEVENERANDI gratiosissime favere, eandemque cum EXCELLENTISSIMIS, PLVR. REVERENDIS, CLARISSIMIS, PRAENOBILIBVS, NOBILIBVS, SPECTABILIBVS, PRAESTANTISSIMIS, HVMANISSIMISque LITTERARVM ET LITTERATORVM FAVORIBVS AC AMICIS HONORATISSIMIS exoptata sua cohonestare dignentur praesentia, submis^{se}, observanter & officiose rogamus, oramus.
P. P. Elbingae. D. VII. Sept. A. O. R. MDCCLXIII.

